

KURUM OLAN EVLİLİĞİN ARACA DÖNÜŞMESİ: EVLİLİK KAVRAMININ İÇERİKSEL DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN BİR ANALİZ*

*Pamuk Nursen TOPBAŞ***

Öz: İlgili çalışmada, iç ve dış faktörlerin etkisi kapsamında oluşan algının zaman içerisinde değişimi ve bu değişimin evlilik kavramı üzerine nasıl etki ettiği ve bununla beraber bu kavramın hem tür olarak hem işlev olarak nasıl değişkenliğe uğradığı konusunda felsefecilerin görüşlerinden hareketle bir analiz gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin izlendiği çalışmada sosyal medya sitelerinden biri olan YouTube kanalından ve ATV ekranlarında yayınlanan “Esra Erol’da” adlı programdan faydalanılmıştır. İncelenen örnek olaylardan ve teorik görüşlerden hareketle kurum olan evlilik kavramının türünün ve işlevinin genel olarak değiştiği ve bir araca dönüştüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Evlilik kavramı, algılanan göstergeler, kavram algısı, kavram anlamlandırılması, kavram adlandırılması, kavram yozlaşması.

The Transformation of the Institution of Marriage into a Tool: An Analysis of the Contextual Change of the Concept of Marriage

Abstract: This study based on the views of philosophers on the change in perception within the scope of the influence of internal and external factors analyses how this change affects the concept of marriage and brings forth changes both as a type and function. Utilizing the qualitative research method, the study examined the YouTube channel of the program “Esra Erol” broadcasted on ATV tv channel. Based on the case studies and the theoretical views, the paper concluded that the type and function of the concept of the institution of marriage has generally changed and turned into a tool.

Keywords: The concept of marriage, perceived signs, concept perception, concept interpretation, concept naming, concept degeneration.

Giriş

İnsanlar doğup büyüdüğü toplumun normlarına göre şekillenirler. Ailede başlayan toplumsallaşma sürecinde birey, zaman içerisinde bütünleştiği toplumun bir parçası haline gelir. Toplumdan topluma farklılık gösteren gelenekler, görenekler ve kültürel yapılar, insanların davranışsal yönünü belirler. Geçmişle olan bağlantıyı dile getiren gelenek kavramı geniş anlamıyla folklorik, sosyolojik ve dini boyutlarıyla bir sürekliliği ifade eder. Sözlük anlamına bakıldığında ise, kuşaktan kuşağa aktarılan ve yaptırım gücü olan kültürel kalıntıları, alışkanlıkları, bilgiyi, töreyi, davranışları, ananeyi ve tradisyonu tanımlar (Türk Dil Kurumu [TDK], <https://sozluk.gov.tr/>). Farklı öğeler içeren

* Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 14.08.2020-15.12.2020

** Öğr. Gör. Türk-Alman Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, Almanca Birimi, İstanbul, Türkiye. nursen.topbas@outlook.com, ORCID: 0000-0003-1704-8505.

gelenekler, toplumsal bir grubun ortak mirasının parçası olarak görülen bazı kültür unsurlarına işaret eder. Maddi olmayan kültür anlamına gelen gelenekler, toplumsal yaşamın düzenlenmesinde ve denetlenmesinde önemli bir rol oynar. Sosyolojide, uyulması için herhangi bir yaptırımı bulunmayan ya da yaptırımı çok yumuşak olan davranış örneğini ifade eden görenekler, bir şeyi atalardan görüle geldiği gibi yapma alışkanlığını ve katı kurallara dayanmayan davranış yöntemlerini niteler (Bahar, 2009, s. 68). Toplumsal gelenekler ve görenekler bireyin yaşam biçimini etkileyen ve etkileşime neden olan önemli unsurlardır. Söz konusu unsurlar, çiftlerin nikah akdiyle birlikte bir hayat ortaklığı oluşturdukları, ekonomik iş birliğinin yapıldığı, çocukların yasal olarak dünyaya getirildiği ve büyütüldüğü birleşimi ifade eden evlilikle ilgili tutumlar ve evlilik algısı üzerinde yönlendirici etkiye sahiptir. Çalışmanın algı evresindeki öneminin anlaşılması nedeniyle, algılanma sürecinin nasıl işlediğine ilişkin kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. Etkileşim İçerisinde Rol Oynayan Bireysel ve Sosyal Olgular (Algı)

Algılama kavramı bir çeşit duyuşsal bilgilenmeyi ifade eden ruhsal bir fonksiyondur ve duyularla sağlanan duyuların (Eroğlu, 2018, s. 87) yorumlandığı süreci tanımlar. Duyum ile başlayan algılama sürecinde nesnel dünyadaki obje ve olaylar duyular yoluyla bilince aktarılır ve anlamlı hale getirilir (Ülgen, 1983, s. 28). Algı öznel bir olgudur ve bireyin çevresi hakkında bilgi edindiği toplumsallaşma sürecinde gelişir (Çiçek, 2012, s. 53). Geçmiş tecrübeler, toplumsal normlara, kültürel ve ahlaki değerlere bağlı olarak şekillenen algı, çeşitli faktörlerden etkilenir. İç ve dış etkenler olarak ikiye ayrılan faktörler algının temelini oluşturur (Ulağlı, 2018, s. 142). Buradan, içsel ve dışsal faktörlerin duyu ve düşünce temeline dayanan ve dış dünyadan gelen veri akışını denetim altına alan algılama eylemi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılır. Zihnin zaman içerisinde deneyimle (tecrübe) birlikte dolduğunu savunan 17. yüzyılın en önemli düşünürlerinden John Locke, insanın boş bir levha (tabula rasa) olarak doğduğunu ve edindiği bilgi ve düşüncelerin daha sonra, içsel ve dışsal algıyla (deneyimle) oluştuğunu belirtir (2006, s. VIII). Locke'ye göre, insan zihni başlangıçta üzerine hiçbir şey yazılmamış boş bir levhadır ve ancak zaman içerisinde deneye ve duyuma dayanan bilgilerle dolar. Düşünürün, doğuştan bilgi bulunmadığına (Kamilçelebi, 2019, s. 11) ilişkin savı, duyulardan edinilen girdilerin yorumlanmasıyla gerçekleşen bilgi erişiminde, algıyı sağlayan duyuların bilginin tek kaynağı olduğunu ve zihnin, bilgi ediniminde algıya bağımlı olduğunu açıklar. Söz konusu iç ve dış etkenler John Locke'nin boş levha olarak tanımlamış olduğu şeyin geliştirilmesini açık bir şekilde anlatır. Ancak burada aynı zamanda algının dışında izlenimler de çok büyük önem taşır. Bu nedenle İskoç filozof David Hume (1986, ss. 22, 24, 25) sadece algıya değil, algılananlara ilişkin geliştirilen izleklerin ve kişide bıraktığı etkinin, yani intibanın da önemini vurgular. Çünkü bu etki, yani izlenim ve intiba

kişinin davranışına yansır. Hume'nin sözlerinden, geçmiş duygu ve duygulanım olarak nitelediği algılananların, edinilen izlenimlerin birer taklidi, yani ayna rolü gören düşüncelerin yansıttığı birer kopyası olduğu anlaşılır. Benzer bir ifade kullanan Ludwig Wittgenstein gerçeklerin resmedildiğini ve resmedilenlerin, gerçekliğin bir modeli olduğunu savunur (2010, s. 97). Bu anlamda gerçeklik dünyanın bir resmi, bir kopyasıdır. Söz konusu kopyalarda gerek Hume'nin gerekse John Locke'nin belirtmiş olduğu algı ve aynı zamanda da Wittgenstein'ın Tractatus'unda ifade etmiş olduğu algılama eylemi ile resimleme eylemi ilişkisi algılamış olduğumuz göstergeleri adlandırmada ve anlamlandırmada birincil derecede etken olduğu söylenebilir.

2. Algıladığımız Göstergeleri Adlandırmada ve Anlamlandırmada Rol Oynayan Faktörler

Bir toplumun bilgi aktarımına neden olan yaşam biçimi, alışkanlıkları ve gelenekleri toplum üyelerinin benimsemiş olduğu ortak düşüncelerin gelişmesini sağlar. Bununla birlikte söz konusu unsurların değişmesi, yeni düşünce bağlantılarının kurulmasına neden olur (Locke, 2013, s. 241). Ancak her toplum aynı düşünceleri benimsemeyebilir. Farklı toplum üyeleri yetiştikleri ortama bağlı olarak farklı görüş ve anlayışa sahip olabilirler. Örneğin bir toplum övdüğünü bir başka toplum yerebilir (2013, s. 297). Bununla birlikte aynı toplum içinde yaşayan fakat toplumun görüşlerine ve geleneklerine saygı duymayan bir kişinin toplum tarafından dışlanması, kimlik sıkıntısı yaşamasına ve bazı algılamış olduğu şeyleri yanlış değerlendirmesine neden olabilir (2013, s. 299). Fransız matematikçi, bilim adamı ve filozof René Descartes, insanların arasındaki farkı, doğup büyüdükleri yere ve içinde yaşadıkları topluma bağlar. Ünlü filozofun savına göre A toplumu ile B toplumu arasında dış görünüşlerine kadar yansıyan bir farklılık görülür. Aynı farkı giyim konusunda da görmenin mümkün olduğunu söyleyen Descartes, yıllar önce beğenilerek alınan giysilerin, yıllar sonra komik bulunabileceği kanısındadır (2013, s. 11). Düşünürün anlattıklarından da anlaşıldığı gibi, bir toplum tarafından kabul görülen ya da benimsenenler, diğer toplum tarafından uygunsuz ya da gülünç bulunabilir. Edmund Husserl yirminci yüzyılın felsefi akımlarından fenomenolojinin kurucusudur. Alman filozof, bir toplumda yaşayan bireylerin algıları ve hareketleri arasında psikofiziksel bir bağlantı olduğu sürece, birbirlerinin duyularıyla deneyim kazanmalarının mümkün olduğunu savunur (1973, s. 225). Fakat benzer deneyim ve yeteneklere sahip olan bireylerin duyularıyla kazanılan deneyim ile ortak perspektiflik sınırlandığı için, tercih edilen benzerliklerin ya gizli (aynı geleneğe mensup olmak anlamında), ya da faydalı (ortak uğraş ve etkinlik anlamında) bir statüye kavuşmaları gerektiğinin altını çizer. Temel edilgenlik anlamında geleneği oluşturan ortak davranışların, henüz topluluklara ve aktivitelerine katılmadan önce bulunduğunu dile getiren Husserl, daha bu düzlemdeyken benzer algı biçimine neden olan tipik hareket örnekleri,

davranışsal tepkiler ve alışkanlıklarla geleneksel bir biçim üretildiğini belirtir. Ancak bununla birlikte geleneklerin ve göreneklerin maddeleşerek yerleşebilmesi ortak eylemlerde ve uğraşlarda bulunmayı gerektirdiği için, yapılan her bir sözlü ve uygulamalı tekrarin minimum derecede anlam kaymasına ve bunun sonucunda geleneklerin ve göreneklerin değişmesine neden olduğuna dikkat çeker (1973, s. 229). Husserl'in sözleri temel alındığında, geleneksel ve kültürel algıların, zamanın ve çağın değişimi ve bireyin yaşamış olduğu küçük çekirdek aileden büyük toplumsal yapının hareketliliğine göre değişkenlik gösterdiği sonucuna varılır. Husserl'den, Descartes'ten ve John Locke'nin özellikle de Wittgenstein'in söz konusu algı gösterge ve resmetme ilişkisinden hareketle anlamlandırma ve adlandırma rol oynayan faktörlerin tipik hareket örnekleri, davranışsal tepkiler, alışkanlıklar ya da bireyin psikofiziksel bağlantı kurduğu dış etkenler olduğu kısaca söylenebilir. Çalışmanın kuramsal kısmından hareketle konunun daha anlaşılır olabilmesi için gerek sosyolojik gerekse de bireysel algı kategorisine giren ancak adlandırma sürecinde ve davranışsal olarak farklılıklar gösteren (evlilik) kavramı takip eden bölümde ele alınmış ve kapsam içerisinde değerlendirilmesi yapılmıştır.

3. Evlilik Kavramının Algılanması, Adlandırılması ve Anlamlandırılması

Evlilik kavramı Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre *evli olma durumunu* ifade (eder). Evlilik kurumuna sosyolojik bir yaklaşım sunan Gökçe (1978, s. 7), evliliği "çocuk yapmak ve yetiştirmek için yapılmış bir kontrat" olarak değerlendirmektedir. Böylece kadın ve erkek arasında geleneklere ve göreneklere bağlı olarak şekillenen evliliğin, toplumsal bir anlaşma özelliği kazandığını dile getiren Gökçe'nin çalışmasında yer alan evlilik tanımı, Wittgenstein'daki algılama eylemi ile resimleme eylemine girdiği için toplum tarafından ifade edildiği şekilde algılandığı söylenebilir. Evlilik kavramının algılanmasında, adlandırılmasında ve anlamlandırılmasında, yaşananlar, aktarılanlar ve tecrübe edinilenler önemli bir rol oynamaktadır. Zira evlilikle ilgili başta boş bir levha (Locke, 2006, s. VIII) olan zihin, yaşanan toplum içerisindeki etkileşimlerden hareketle işlevselleşmekte ve bu doğrultuda algılamış olduğu göstergelere anlam yüklemeye başlamaktadır. Bu durum bireyin algı dünyasına ve bununla birlikte davranış biçimine yansımaktadır. Evliliği, kişiliğin gelişmesinde ve kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasında büyük işleve sahip olan bir ilişki biçimi olarak yorumlayan Kul (https://www.tavsiyedyorum.com/makale_15942.htm, 2015), toplumu meydana getiren ailenin ve ailenin oluşmasını sağlayan evlilik birliğinin önemini altını çizer. Kul'un evlilik kavramını geleneksel değerler çerçevesinde ele alması Locke'nin değindiği iç dış deney alanına girmekle birlikte toplum üyelerinin benimsemiş olduğu ortak düşüncelerin gelişmesini sağlar. Bu nedenle *evlilik algısının yanında günümüzde evliliğin neden zorlaştığı konusuna yanıt aramak yerinde olacaktır.*

Doç. Dr. Korkut Ulucan, evliliğin çok farklı bir olay, çok farklı bir müessese olduğunu söyleyerek, evlilikte yazılı kuralların olmadığını ama bununla beraber sert, rijit (katı) kuralların bulunduğunu (savunur) (<https://www.youtube.com/watch?v=r7nWXIfBuis>, Kanal 24, 23 Ocak 2020, Gündem Dışı). Evliliğin, tartışmakla beraber, insan evrimine aykırı bir olay olduğunu ileri süren Ulucan, evliliği biyolojik bir olay olarak niteler. Ulucan'ın ifadesi John Locke'deki algı dünyasına, Wittgenstein'daki gerçekleri resmetme eylemine ve aynı zamanda Husserl'deki benzer algılara sahip olan üyelerin duyularıyla deneyim kazanma alanına girdiği için toplum evliliği insan evrimine aykırı bir olay olarak kabul eder. Aile yapısının makro ve mikro ölçekte değiştiğini anlatan Evlilik Terapisti Şeyda Betül Kılıç, kırsalın ailesi ile şu an kentleşme yolunda hızla adımlar atan ve kente uyum sağlayan aileler arasında çok büyük bir fark olduğuna dikkat çekerek, yeni aile modeliyle tanışmak ve yeni aile modelini kabul etmek gerektiğinin altını çizer. Ama aynı zamanda daha önceki geniş aile formlarındaki topluca uyum sağlamanın ve bir kişinin verdiği kararla birlikte, o kararı topluca uyumlamanın ve o karardan devam eden bir aile bütünlüğü oluşturmanın, bireyselliğin son derece parlaklaştığı günümüzde çok olası görünmediğini de belirtir (<https://www.youtube.com/watch?v=r7nWXIfBuis>, Kanal 24, 23 Ocak 2020, Gündem Dışı). Bu sebeple evlilik yapısı içerisinde tek tek herkesin ayrı fikirlere sahip olması, bu ayrılıkların içerisinde bir bütün yaratabilme ve bu bütünü koruyabilme, ayrılıklara rağmen bir bütünü koruyabilme denilen farklı tanımın altının doldurulması gerektiği kanısındadır. Zira hep bir olma, tek ses çıkması gibi beklentilerin bu kadar bireyselliğin ve kentleşmenin olduğu bir yerde çok mümkün olmadığı görüşündedir. Bununla birlikte Kılıç'ın, kent yaşamındaki ailelerden gelen çatlak seslere ve bireysellik anlamında parlaklaşan süreçte kişilerin, *ben bu ailede nasıl "ben" olurum, benliğimi kabul ettirebilir miyim* kaygısı taşıdıklarına dikkat çektiği görülmektedir. Son cümlesini dile getiren Kılıç, özellikle gençlerin özgürlüğünü ve hedeflerini korumak için evlilik yolunu tercih etmediklerini, bu sebeple evlilik tanımının aslında daha çok içerisindeki geleneksel algının değişmesi gerektiğinin altını çizer ve "evli olmama rağmen kendimi özgür hissetmeliyim, evlilik sistemi içerisinde bulunmama rağmen hedeflerime, eşimin de hatta desteğiyle yürüebilme potansiyelimi ve özgürlüğümü görebilmeliyim" diyerek sözlerini tamamlar. Kılıç'ın konuşması Locke'nin ifade ettiği iç ve dış deneylerle elde edilen bilgiler alanına girdiği için konuşmacının sözünü ettiği genç neslin karar verirken, deneyimlerine anlam yükledikleri anlaşılmaktadır. Bir diğer konuşmacı olan Nörobilim Uzmanı Selin Yiğit'in ifadesine göre, geçmişten günümüze gelen geniş aile şu anda çekirdek aile yapısına bürünmüştür. Bireyselliğin ve özgürlüğün daha ön planda olduğuna dikkat çeken Yiğit, tam olarak aşılamayan bir durumun varlığından söz ederek, modernleşme yolundaki ara süreçlerin her zaman tehlike arz ettiğini ve bir sistemin oturmasının yıllar aldığı anlatmış, algı olarak beyinde yerleşik bir

düzenin var olduğunu ama tam olarak yerine geçmediğini ifade etmiştir. Genç nesil olarak üniversite öğrencilerinin evlenme potansiyelinden söz eden Yiğit, aile yapısının sarsılma sebebini, gençlerin kendi aile yaşantısı içerisinde gördükleri ve yaşadıkları ile ilişkilendirmiş ve evliliğin getireceği süreçte kişinin ya babaya ya da anneye benzeyeceğini ya da belirsizlik yaşamamak için bunun tam karşıtı bir tepki göstererek, aynı evliliğin devamını getireceğini iddia etmiştir. Yiğit ayrıca gençlerin bu süreci anlayabilmeleri ve kendi farkındalıklarıyla yönetebilmeleri ile evliliğin, şu anki aşamada olmasa da bundan sonraki nesil için çok daha önemli bir hale gelmesini ve getirilerine dair algının düzgün bir şekilde yerleşmesini sağlayabileceklerini belirtmiştir. Sayın Yiğit'in yorumunun Husserl'deki bireylerin algı ve hareketleri arasında psikofiziksel bağlantı alanına girdiği söylenebilir. İnsanlar birbirlerinin duyuları ile deneyim kazandıkları için evliliklerinde anne-babalarının evlilik hayatını örnek almaları kaçınılmazdır. Türk toplum hayatında yeri olmayan evlilik dışı birlikte yaşama modelinin, günümüzde sosyal bir gerçeğe dönüştüğünü belirten Süleymanov (2009, s. 10), cinsel bir anlaşma işlevi gören nikahın, erkek-kadın birlikteliğinin yasal biçimini teşkil ettiğini dile getirmektedir. Fakat bu ifade John Locke'de olduğu gibi algı dünyasına girdiği için, toplumlar onu hemen kabul edilebilir olarak görür ancak bu durum aynı zamanda evlilik dışı birliktelikle ilgili görüşün her toplumda kabul göreceği anlamına gelmemektedir. Süleymanov'un görüşlerine katılmakla birlikte Adak (2013, s. 271), dini ve toplumsal değerlerin daha yüksek tutulduğu Türkiye'nin geleneksel bölgelerinde nikah dışı yaşam modeline olumlu bakılmadığını fakat Antalya gibi turistik bölgelerde ve Batı Anadolu'da daha az tepki gösterildiğini savunur. Adak'ın sözleri Descartes'teki farklı toplumların farklı değerleri alanına girdiği için bireyin doğup büyüdüğü yer ve içinde yaşadığı topluma göre şekillenen algısı, aldığı kararlar ile ilişkilendirilebilir. Araştırmacı, konuya ilişkin Türkiye'de yeterli akademik çalışma ve istatistik bulunmadığı gerekçesiyle nitel verilerle bir giriş yaptığını belirtir.

Türkiye'deki boşanma sebepleri üzerinde akademik bir inceleme yapan Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünden Dr. Öğr. Üyesi Sait Yıldırım, 17 Ocak 2020 tarihinde youtube kanalında yayımlanan (https://www.youtube.com/watch?v=0Io7Z_Gtc0o) videoda her beş evlilikten bir tanesinin boşanmayla sonuçlandığını ifade etmektedir. Araştırmalarından hareketle boşanmaların yüzde 60'ının evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiğini ileri süren Yıldırım, boşanma sebebini eşlerin birbirlerine karşı ilgisizliğinden ve sorumsuzluktan, kişilerin aile bağlarına karşı sorumsuzluklarından ve ailelerin müdahalesinden kaynaklandığını belirtmektedir. En son ifade edilen gerekçenin daha çok yaşandığını ileri süren araştırmacı, ailelerin ekonomik ve kültürel rekabet içinde olduklarını ve çiftlere ritüeller ve evlenme biçimi konusunda baskı uyguladıklarını belirtmekle birlikte ataerkil ilişkilerin de rekabet ortamı oluşturduğunu, ailelerin iktidar süreçlerini devam ettirme çabasında olduklarını yazmaktadır. Boşanma sebeplerini araştıran Yıldırım aynı zamanda kaçarak

evlenen çiftlerde boşanma oranının daha yüksek olduğunu, şiddet ve cinayetin ön plana çıktığını öne sürmektedir. Son dönemde boşanmalarda sosyal medyanın çok etkili olduğuna dikkat çeken Yıldırım, modern toplumda evliliklerin, internet aracılığıyla bir sunuma ve gösterişe dönüştüğü açıklamasında bulunur. Yıldırım'ın boşanma ile ilgili tespitleri Husserl'deki bireyin psikofiziksel bağlantı kurduğu dış etkenler alanına girer. Zira gelişen teknoloji ile birlikte kişilerin, geleneksel evlilik anlayışından uzaklaşarak sosyal medya üzerinden tanıştıkları biriyle evlenmeyi seçmeleri bu tarz evliliklerin cazip hale geldiğini ve toplumda yaygınlaştığını gösterir. Evlilikle ilgili görüşlerini paylaştığı Büşra Şenol, 5 Ağustos 2016 tarihinde YouTube kanalında (<https://www.youtube.com/watch?v=fM3ua-4IPJ8>) yayınladığı videoda “evlilik nedir?” sorusuna: *her durum ve pozisyonda birlikte olunacağına dair yapılan sözleşme*, cevabını verir. Fakat aldatma ve aldatılma kelimelerini evlilik kavramıyla birlikte kullanarak, bu iki unsurun evliliğin bir gerçeğiymiş gibi algılanmasına neden olur. Şenol'un konuşması John Locke'deki algılar ve duyular dünyası ve Wittgenstein'deki dünyanın dil ile resmedildiği teorisine girdiği için toplum, evlilik kavramını aldatma eylemi ile özdeşleştirir.

Görüldüğü üzere evlilik kavramının algılanmasında, adlandırılmasında ve anlamlandırılmasında başta aile, bireyin doğup büyüdüğü toplumun normları ve kültürel yapısı, toplumsal gelenekler ve görenekler, bireyin yaşadığı çevre hakkında bilgi edindiği süreç ve algılamayı etkileyen iç ve dış etmenler büyük bir etkiye sahiptir. Algının nasıl oluştuğunu, oluşma sürecinde nelerden ve nasıl etkilendiğini açıklayan Wittgenstein'in algılama eylemi ile resimleme eylemine ilişkin görüşü, John Locke'nin doğuştan boş olan zihnin zaman içerisinde deneyimle birlikte dolduğuna dair savı, toplumun yaşam biçimi ve alışkanlıkları, bireylerin yetişme tarzı, ilgi ve ilkeleri, bir gruba ait olma isteği, kimlik arayışı, Hume'nin ifadesiyle geçmiş duyguların ve duygulanımların taklit edilmesi, Descartes'in belirtmiş olduğu toplumlar arasındaki farklı görüşler, Husserl'in algı ve hareketler arasında psikofiziksel bir bağlantı olduğuna yönelik açıklaması büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte uzmanların görüşü, gazete manşetleri, televizyon ve sosyal medyada paylaşılanlar, bireysel deneyimlere ve izlenimlere dayanan faktörler söz konusu kavramın algılanmasında, adlandırılmasında ve anlamlandırılmasında önemli rol oynar. Evliliği araca dönüştüren diğer faktörler arasında gerçek geleneksel ya da kültürel algının dışında bu iç ve dış etkenler ile izlenimler ve kimlik psikolojisi yer alır. Bunların hepsi ve son yıllarda geliştirilen farklı farklı tanımlamalar maalesef ki bu algıya yaklaşımı ve anlamlandırmayı değiştirmiş ve evlilik algısı temelde çarpıtılmıştır.

4. Kurum Olan Evliliğin Araca Dönüşmesi

Son yıllarda bir kavramın zaman içerisinde değişkenliğe, anlamının değişmesine, anlam gelişmesine ve anlam daralmasına sebep olabileceği ancak belli bir süreden sonra bu kavramla ilgili eylemlerin de değişkenlik gösterebileceği bilinmektedir. Temel birlikteliği teşkil eden evlilik kavramının nasıl değişkenliğe uğrayarak anlam yozlaşmasına gittiğine ve farklı algılanmasından dolayı nasıl araca dönüştüğüne ilişkin bilgiler, aşağıda sunulan örnekler eşliğinde verilmiştir.

Esra Erol'un, 24 Kasım 2017 tarihinde hafta içi saat 16.20'de ATV ekranlarında yayınlanan (<https://www.youtube.com/watch?v=a1VNZ-0ZsTE>) Esra Erol'da adlı programına çıkan Gülşen adlı genç kadın, aile baskısından kurtulmak için evden kaçtığını ve bir erkekle birlikte yaşadığını anlatır. Sözü edilen Gülşen'in evden kaçma eylemi John Locke'nin algı dünyasıyla ilgili olup genç kadın, içsel ve dışsal algıyla (deneyimle) oluşan düşünceleri ile istemediği bir ortamdan kaçarak kurtulabileceğini ve bu kurtuluşu karşı cinsin kendine sağlayabileceği kanısındadır. Birlikte yaşamayı evlilik olarak algılayan genç kadının eylemi, evlilik kavramının anlam olarak değişmesine ve yozlaşmasına bir örnektir. Yine Esra Erol'un, 16 Ocak 2020 tarihinde hafta içi saat 16.20'de ATV ekranlarında yayınlanan (<https://www.youtube.com/watch?v=dO5zVMPnfRE>) Esra Erol'da adlı programına konu edilen bir başka isim kaçma eyleminde bulunan 24 yaşındaki Damla'dır. Annesinin söylediklerine göre, Damla henüz 16 yaşındayken kendinden 22 yaş büyük biriyle tanışır. Aralarındaki yaş farkına rağmen evlenmelerine razı olan annesi kızının yaşını büyütür. Damla, sekiz yıllık evliliğin ardından kız arkadaşının sevgilisiyle tanışır ve onunla birlikte yaşamaya başlar. Genç kadının annesi ise kızına, eşinden boşanması ve yeni sevgilisi ile evlenmesi için çağrıda bulunur. Damla'nın henüz 16 yaşındayken evlenme girişiminin annesi tarafından desteklenmesi Husserl'in algı ve hareket arasındaki psikofiziksel bağlantıya örnek verilebilir. Annesinin ve çevresinde bulunan insanların duyularıyla deneyim kazanan genç kadın başta evliliği bir kurtuluş, evliyken ise bir başkasıyla yaşama ve aldatma aracı olarak görür. Genç kadının bilinçli deneyimlerde gördüğü dünyayı algıladığı şekilde gerçek hayatına yansıttığı ve evlilik kavramına ilişkin algısının sadece kendi davranışlarından şekillenmediği, kişilerarası olguların da bu süreçte katkısı olduğu görülür. 02.05.2020 tarihinde Youtube kanalında yayınladığı videoda hayat hikayesini paylaşan genç bir kadın (https://www.youtube.com/watch?v=f_Vw4gAG3HU), ailesinin onaylamadığı biriyle henüz 17 yaşındayken kaçarak evlendiğini ve kocasının bir eşcinsel olduğunu evlendikten sonra öğrendiğini söyler. Önceki evliliğinden iki çocuğu olan eşinden hamileliği sırasında şiddet gördüğünü ve düşük yaptığını öne süren genç kadın, ailesine geri dönmeye cesaret edemediğini ve kaçarak evlendiği için çok pişman olduğunu dile getirir. Ailesinin izni olmadan evlenen 17 yaşındaki genç kadın Locke'nin iç deney dış deney teorisine bir örnektir. Kişinin evlilik kavramını kendi algı dünyası çerçevesinde

anlamlandırması ve araç olarak kullanması sonucunda ailesi tarafından dışlandığı ve kimlik arayışına girdiği görülür. 14 Mart 2019 tarihinde YouTube kanalında (<https://www.youtube.com/watch?v=16tFjr8bMQM>) yayınladığı videoda, sosyal medya üzerinden tanıştığı eşiyle evliliğinin beş ay sürdüğünü anlatan bir başka genç kadın, evlenmeyi düşündüğü kişinin daha arkadaşlıkları sırasında evli bir kadınla görüştüğü hakkında duyumlar aldığını ama söylentilere inanmak istemediğini söyler. Bununla birlikte ailesinin önce onayladığı, fakat hakkındaki olumsuz söylentiler nedeniyle daha sonra karşı çıktığı damat adayıyla macera yaşamak için kaçtığını dile getirir. Buradaki kaçma eyleminin Hume'nin algılananlara ilişkin geliştirilen izlekler ve kişide bıraktığı etkiyi yansıttığı görülür. Genç kadın evleneceği kişi hakkında olumsuz söylemler duymasına rağmen, evlilik kavramının kendisinde bıraktığı etki nedeniyle kaçma eylemini gerçekleştirir. Genç kadının eylemi, evlilik kavramıyla ilgili algıladığı dünyanın özelliklerini temsil eden zihinsel durumunu gösterir. Bu bağlamda genç kadının evliliği nasıl algıladığı, bu algının büyük oranda davranışlarını ve tutumlarını etkilediği görülür.

Verilen örneklerden anlaşıldığı üzere evlilik aslında bir kurum iken artık bir araca dönüşmüştür. Kaldı ki bu tarz algıyla ilgili sayısız örneklerin olduğu da tartışılmaz bir gerçektir. Böylelikle kurum olarak evliliğin amacı, nikah akdiyle bir hayat ortaklığı meydana getirmek iken, araç olarak amacı kaçmak ve kurtulmak olmuştur. Bunun en belirgin nedenleri; Wittgenstein'daki ifadede verildiği üzere eylemlerin, resmedilenlerin bir tasviri olması, John Locke'deki zaman içinde edinilen bilgiler ve deneyimler, Descartes'teki içinde yaşanılan toplum tarafından kabul görülenler ve benimsenenler, Husserl'deki toplum bireylerinin duyularıyla kazanılan deneyimler ve Hume'deki geçmiş duyguların ve duygulanımların edinilen izlenimlerle taklit edilmesi kuramlarıyla ilişkilendirilebilir. Diğer bir deyişle birey tarafından edinilenler, yaşanılanlar, gözlemlenenler ve aktarılanlar bir kavramın zaman içerisindeki değişkenliğine neden olmuştur. Burada belirgin olan, evlilik kavramında bir anlam kötüleşmesinin söz konusu olduğudur. Evlilik kavramını araca dönüştürenlere en belirgin somut örneği teşkil eden kitlenin evlilik algısı, zaman içerisinde geliştirilen zihinsel temsiller ile genellemeye dönüşerek (Özabacı, Körük ve Kara, 2018, s. 236), birden fazla evlilik yapma ya da birlikte yaşama eğiliminde bulunmasına neden (olur). Araca dönüşme eylemindeki nedensellikler arasında bireysel huzursuzluk, ailesel huzursuzluk, toplumsal huzursuzluk, ekonomik bağımsızlık gibi etkenler sayılabilir. Kaçma eylemi sonrasında kişilerin hayal kırıklığı yaşadıkları ve beklentilerinin karşılanmadığı görülür. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) (https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068) 2019 yılına ilişkin verilerine göre 16-19 yaş grubunda ilk defa evlenen kadın sayısı 71148 ve 20-24 yaş grubunda ilk defa evlenen kadın sayısı 177581 iken, yine aynı yıl içinde boşanan 16-19 yaş grubundaki kadın sayısı 1856 ve 20-24 yaş grubundaki kadın sayısı 14832'dir.

Sonuç

Çalışma genel olarak değerlendirildiğinde, kişilerin bilinçli deneyimlerde gördükleri dünyayı algıladıkları şekilde gerçek hayata yansıttıkları ve evlilik kavramına ilişkin algılarının sadece kendi davranışlarından şekillenmediği, kişilerarası olguların da bunda etken olduğu görülmektedir. Ama aynı zamanda evlilik kavramının kişilerin kendi algı dünyası çerçevesinde anlamlandırıldığı ve kaçma kurtulma aracı olarak kullanıldığı durumlarda eylemde bulunanların toplum tarafından dışlandıklarını, bunun sonucunda kendilik algısında sorunlar yaşadıklarını ve kimlik arayışına girdiklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte kişilerin evden kaçma eyleminin, evlilik kavramıyla ilgili algıladıkları dünyanın özelliklerini taşıyan zihinsel durumlarını yansıttığı ve bu bağlamda evlilik algılarının davranışlarını ve tutumlarını büyük oranda etkilediği anlaşılmaktadır. İç ve dış faktörlerin etkisiyle evlilik kavramının nasıl değişkenliğe uğradığı ve hatta olumsuzlaştırıldığı açıktır. Bir kavrama dair algının geleneksel, dini ve sosyolojik açıdan böylesine yoğun olduğu bir kültürde, böylesine olumsuzlaşmasındaki etken, kelimenin asıl işlevinin dışına çıkarılmasıdır. Araştırma kapsamında sosyal medya üzerinden dört örnek olay incelenmiş ve incelenen örnek olaylardan ve teorik görüşlerden hareketle kurum olan evlilik kavramının türünün ve işlevinin genel olarak değiştiği ve bir araca dönüştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Evlilik kavramının içeriksel olarak değiştiğini ve değişkenliğine etken olan faktörlerin felsefecilerdeki ifadelerde verildiği üzere deneyimlenenler, edinilenler, yaşananlar, gözlemlenenler ve aktarılanlar olduğu çok nettir. Bu değişkenlik de beraberinde çağa ve zamana paralel olarak devamlılık getirecektir. Zira sosyolojik değişkenlikler söz konusudur, bireysel ve toplumsal algıdaki değişkenlikler söz konusudur ve bunda da en etkili faktör ciddiyeti ve mahremiyeti zedeleyen ve evlilik kavramını bu yolla yozlaştıran medyadır.

Yorum

Erken yaşta evliliği bir kurtuluş ya da kaçma aracı olarak görenlerin ister aileden ister toplumsal yapıdan ister kendi kimliğine kavuşma amacıyla olsun, evliliğe ilişkin bilişsel hazırlıklarının bulunmadığı, evlilikle ilgili bilinçli karar verebilecek olgunlukta olmadıkları ve bunun sonucunda pişmanlık ya da hayal kırıklığı yaşadıkları görülmektedir. Ama aynı zamanda bu kişilerin bütün olumsuz deneyimlerine rağmen kavramla ilgili bilinçlenmeye başladıkları da verilen örneklerden anlaşılmaktadır. Çeşitli sorunlardan kurtulmak ya da yalnızca aidiyet arayışında oldukları için kaçma yolunu seçen kişiler, algıladıklarını yanlış değerlendirmelerinin neticesinde aradıkları mutluluğa kavuşamamakla birlikte kendilerinde, ailelerine geri dönme cesaretini de bulamamaktadırlar. Kavramın araçsallaştırılmasıyla gerçekleşen kaçma ya da nikahsız birlikte yaşama eyleminin Türk toplumu tarafından genel olarak pek hoş karşılanmadığı hatta bazı bölgelerde bu eylemi gerçekleştiren genç kızların dışlandığı bilinmektedir.

Günümüzde sosyal medya kullanımının giderek yaygınlaşması ve medyanın birey ve toplum üzerinde güçlü bir etkiye sahip olması, kavramın araç haline dönüşmesinde ve anlamsal işlevinin kaybolmasında önemli etkiye sahiptir.

Kaynakça

- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji* (3. bs.). Ankara: Uşak Yayınları.
- Çiçek, C. (2012). *İknanın Yapısı Süreç, Araç ve Yöntemleriyle*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Descartes, R. (2013). *Abhandlung über die Methode, richtig zu denken und Wahrheit in den Wissenschaften zu suchen* (2. Auflage). Berlin: Contumax GmbH & Co.KG.
- Eroğlu, A. (2019). *Henri Bergson'un Şuur-Sezgi Kavramları Üzerine Bir Deneme* (1. bs.). İstanbul: Hiperyayın.
- Gökçe, B. (1978). Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 7-21.
- Hume, D. (1986). *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Husserl, E., Kern, I. (1973). *Zur Phänomenologie der Intersubjektivität: Texte aus dem Nachlass Zweiter Teil*. Den Haag: Nijhoff Verlag.
- Kamilçelebi, H. (2019). *Davranışsal İktisat*. London: IJOPEC Publikation.
- Locke, J. (2006). *Versuch über den menschlichen Verstand* (1. band, buch 1 und 2). Hamburg: Felix Meiner Verlag GmbH.
- Locke, J. (2013). *Versuch über den menschlichen Verstand* (2. Auflage). Berlin: Contumax GmbH & Co. KG.
- Özabacı, N., Körük, S., Kara, A. (2018). Evliliğe Yüklenen Anlam Ölçeğinin (EYAÖ) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. Açık Erişim.
- Ulağlı, S. (2018). *Kişilerarası İletişim Güncel Yaklaşımlar ve Kuramsal Temeller* (1. bs.). İstanbul: Step Ajans Reklamcılık Matbaacılık Tan. ve Org. Ltd. Şti.
- Ülgen, G. (1983). Algılama ve Eğitim. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 8(46), 28.
- Wittgenstein, L. (2010). *Tractatus Logico-Philosophicus*. EBook: Project Gutenberg.

Elektronik Kaynaklar

- 321GO. (2016). *Evlilik Nedir?*. 21.05.2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=fM3ua-4IPJ8> adresinden erişilmiştir.
- Adak, N. (2013). *Evlilik Dışı Birlikte Yaşama Çiftleri Evliliğe Hazırlar Mı?* Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi. 18.05.2020 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/319039883> adresinden erişilmiştir.
- Bulgar, B. (2019). *İlk Evliliğim Neden 5 Ayda Bitti?* 22.05.2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=16tFjr8bMQM> adresinden erişilmiştir.

- Erol, E. (2017). *Evden Kaçan Gülşen Stüdyoda...* 22.05.2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=a1VNZ-0ZsTE> adresinden erişilmiştir.
- Erol, E. (2020). *Evli Kızım Damla Evden Kaçtı!* 22.05.2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=dO5zVMPnfRE> adresinden erişilmiştir.
- Gündem Dışı programı. (2020). *Günümüzde Evlilik Neden Zorlaştı?* 20.05.2020 tarihinde <https://www.youtube.com/watch?v=r7nWXIfBuis> adresinden erişilmiştir.
- İhlas Haber Ajansı, İHA. (2020). *Her 5 Evlilikten Birisi Boşanmayla Sonuçlanıyor.* 21.05.2020 tarihinde https://www.youtube.com/watch?v=0Io7Z_Gtc0o adresinden erişilmiştir.
- Kadın Hikayeleri. (2020). *Kaçarak Evlendiğim kocam Eşcinselmiş / Hayat Hikayeleri* 22.05.2020 tarihinde #2. https://www.youtube.com/watch?v=f_Vw4gAG3HU adresinden erişilmiştir.
- Kul, H. (2015). *Aile ve Evliliğin Tanımı.* 18.05.2020 tarihinde https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_15942.htm adresinden erişilmiştir.
- Süleymanov, A. (2009). *Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri* (11. Cilt, 5. Sayı). Aile ve Toplum. ISSN: 1303-0256 <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/5000108080/5000100790.pdf>.
- Türk Dil Kurumu, TDK. (2019). *Güncel Türkçe Sözlük.* Ankara: TDK. 15.05.2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (TÜİK). (2020). 30.05.2020 tarihinde https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 adresinden erişilmiştir.